

Pseudokristelig Grand Guignol

SOM man dog græder i visse Biografer i denne Tid — Kvinderne paa deres Maner, krampet og snøftende, Mændene taareløst og med fortrukket Ansigt.

Det er Carl Th. Dreyers Film over Kaj Munks »Ordet«, som er Aarsagen.

Blot et Par Kommentarer til Begivenheden.

Stykkets Titel er tvetydig. Ordet kan være Evangeliet som saadant, og Ordet kan være det Ord, den magiske Formel, hvorved Johannes som Medium for BARNETS mirakelskabende Tro og Tillid kalder den døde Inger tilbage til Livet. Med den Sans for den krasse Effekt, Kaj Munk som Dramatiker lagde for Dagen, er Hovedvægten i Stykket rent faktisk kommet til at hvile paa Ordet som Trylleformular. Lad de andre, Shakespeare ikke undtaget, have maattet nøjes med at sige deres Personer ihjel — ha du kunde andet og mere. Og han turde!

Stykket skabte Sensation og vakte Børrelse ved sin Fremkomst. Begge Dele smagte Munk sødt. Sensationen har holdt til Dagen i Dag, men Forargelsen har kendt sig fortaget sig. Man kan saa gøre sig sine egne Tanker herom. Vurderet ud fra sine Forudsætninger i Stykkets Tekst maa Opvækkelsen til slut virke som Taskenspilleri, om Skuespillet betragtes under en kristen Synsvinkel.

Men det gør man altsaa saa nok heller ikke. Man tænker og vurderer ikke kristent. Ikke et Øjeblik tror man paa Underet — den Slags sker jo ikke! —, men man kaster sig ud i Oplevelsen med den Sjælens Hektikthed, der ikke giver Skuespillet noget efter. Den store Angst og det lille Haab i Mennesket af i Dag slippes løs, og Følelesspændingen stiger og stiger stejlt som et sygt Barns Feberkurve.

HVAD Dreyer selv har tænkt og følt og villet med denne Film, kan jeg ikke vide. Men har han tænkt og følt kristent eller blot i større Almindelighed religiøst, er det dog en ejendommeligt Kultas, han her viser Kærlighedens og Religionens. Og han har besværet ganske over det eller negliger en Ting, som alle nok burde give den, der kaster sig ud i en Tekst som »Ordet«, et og andet at tænke over.

Mennesket af i Dag er religiøst vejledt. Dette faar vist i det store og hele være en Kendsgerning. Om man vil tale om Afkristning eller ikke, er rimeligvis mere et Spørgsmaal om Valg af Ord end om Realitet, Hvad vi ved, og hvad vi indtil Trivialitet taler om, er, at der ikke netop er Trængsel ved Kirkerdørene, og at den gamle kristne Dogmatik stort set har tabt sin Myndighed over for det moderne Menneske.

Men det er farligt at drage for hastige Slutninger om saadanne Ting. Man tage sig i Være for at røkke Pegefingre frem. En Dogmatik, en Troslære, er som en Rejserute afstukket paa et Kort for at vise Vejen til Gud. Og det er ingen tilfældig Rute. Ad den har utallige Mennesker i Tidernes Løb fundet frem og faaet Fred. Den Fred, som er over al Forstand. Dette Vinde stille midt i Stormen. Men ingen Rute er Ruten. Den eneste ene. Malet er eet, men Vejen frem mod det maatte, Herom vidner al dybere religiøs Erfaring.

Den Belysning, man med god Grund kan knytte til dette, at Kirkerne er saa sparsomt besøgte, og at Kirkens Troslære

Præben Ledroff Rye og Anne Elisabeth Hansen i »Ordet«.

finder saa ringe Genklang i Folkekammerne uden for Kirken, skyldes saaledes ikke saa meget selv disse nokke Kendsgerninger, men derimod den prækre

Omstændighed, at det kun er de færreste beskaaret at kunne rejse uden Fører, uden Kort. Det er paa denne Maade, det er ved at blive en Katastrofe, at Menigmand i saa bred Almindelighed ikke længere føler sig støttet og ledet af den officielle Kirke. Heraf Vejledningen. Og den Vejledelse bliver angst og griber efter enhver Haand, der rækker ud mod ham eller hende. Derfor blomstrer i Dag al Slags Sekularisme, fra Spiritualisme og Parapsykologisme over Kommunisme til Sensualisme og Seksualisme.

Men der ligger en stærk Følelesspænding bag Hjelpeledet — en Følelesspænding, som det i visse Henseender er taksommeligt at appellere til, for saa vidt som dens Frigørelse ikke sjældent tilfredsstiller ethvert Ønske i Retning af sjælelig Dramatik.

Det er denne Vejlednings Dramatik, man i denne Tid oplever gennem den hysteriske Grand i visse Biografer.

Men — det er ingen tilfældig Opgave uden videre at provokere denne Dramatik frem.

DET vil maaske være nyttigt at saa fast, at kun for en ikke-kristen Betragtning er Underet som saadant en Udfordring. For en Kristen betyder det, som det, om han eller hun maaske aldrig nogen Sinde oplever noget, det ligner et Under. Rent intellektuelt maa han eller hun

Barnet og den gode gerning

I Pressen fremkommer der stadigvæk en Del Indlæg i Anledning af Carl Th. Dreyers filmatisering af Kaj Munks »Ordet«, men det kniber med at faa Digtningen og Filmatiseringen til at pass ind i det daglige Liv, saaledes som Digteren og Instruktøren vil have det skal fore sig, for at en ny og bedre Verden kan opbygges af vi ganske almindelige dødelige Mennesker.

Efter min Opfattelse er Kerne i Filmen de Ord, som Inger udtaler, hvor hun og Mikkel er ved at gaa i Seng efter Johannes' forste Tur i Klitterne. — Mikkel siger: Tro, jeg har ikke omgæng Troen paa Troen. — Inger svarer: Du har det som bedre er — du har Hjerter.

Dermed siger Kaj Munk: Bedre end at tro paa det gode er det at gøre det gode, og i Resten af Filmen viser Digter og Instruktør, hvorledes Gerningen kan føre Menneskene sammen i Forstaaelse, og saaledes som Filmen er opbygget viser Digteren os, at det er gennem Barnet, at vi skal begynde at opbygge en bedre Verden omkring os. — Det er det, ufordærvede Barn med sit paa-virkelige Sind, der kan blive Jordens Salt, naar det formes af Mennesker, der tror paa eller af Erfaring kender den Vej til det gode, der ligger gemt i Kærlighed til Næsten. —

Hvor stor er da BARNETS Magt efter Kaj Munks Opfattelse?

Inger gør det, hvad hun kan, for at faa Morten til at give sit Ja til Anders' og Annas Forening, og da alt preller af paa den gamle, lover hun ham til sidst en Dreng (en Sønsøen, der er den gamles indlærte Ønske). — Men nej Ord er ikke nok, den gamle bøjer sig ikke, og saa viser Kaj Munk os, hvorledes selv et dødfødt Barn, der tager sin Moders Liv, har Kraft nok til at førene Anders og Anna. —

Ved Ingers Bære rettes Præsten nogle Ord til Mikkel: »Om det maatte lykkes Dem at opdrage Deres Børn paa en saadan Maade, at Deres Hustru maatte

kunne frydes derved, om hun saa det ...«. — Kaj Munk paakalder her alle Verdens Forældres Opmærksomhed paa BARNET: Opdrag det paa en saadan Maade, at den gode Kvinde og Moder, der ved, hvad Kærlighed (Hjerter) er, kan frydes derved. — Da vil Menneskeheden være paa den rigtige Vej frem mod den Verden, vi drømmer om. —

Vi drømmer, du og jeg, og fører kun Taageløse og glemmer, at det ikke er »Ordet«, men kun Gerningen, der har den virkelige Kraft. — Kaj Munk viser os det i Johannes' Skikkelse. — Han udtreder intet, tværtimod han er kun en Lidelse for sine Medmennesker. — Atter viser Kaj Munk os BARNETS mægtige Betydning. Det dødfødte Barn, der tog sin Moders Liv, giver indirekte Johannes et Chok. Han vækket til Bevidsthed, og et andet Barn giver ham Troen paa Livet d. v. s. Troen paa, at det kan nytte noget at gøre det gode. — Da Johannes stadigvæk tøver, siger den lille Pige: Saa, Farbror, skynd dig nu (at udøve en god Gerning). Da forstaar Johannes, at hendes Moders gode og sunde Tanker lever videre i Barnet. Uden at vide hvor ubyrre vigtig det er, kræver Barnet Handling. Igen giver Johannes sin Haand og viser ham Tillid, og tynger ham derved til at gøre en god Gerning. Det er Barnet og den Voksne tilsammen, der rummer en fantastisk Kraft. Vi ser hver Dag, hvorledes Forældre bestræber sig paa at faa gode Mennesker ud af deres Børn, og arbejder paa, at den Verden, deres Barn kommer til at leve i, maa blive blot en lille smule bedre, end den Verden de selv lever i. Hvilken Magt Barnet dog har!

KAN Barnet og den Voksne ja ogsaa opvække den døde rent legemlig set? Nej, og Kaj Munk tror heller ikke selv derpaa. Læs blot »Paa Tomandsnaende« af A. Drewsen, hvor Kaj Munk efter en Diskussion om »Ordet« ender med at sige: »Skal vi nu ikke gaa ud og skyde »En-

tage ogsaa Underet med som en ganske naturlig Refleks af Guds hele Virken.

Derfor kan der selvfølgelig ogsaa arbejdes dramatisk med Underet. Ogsaa med det i vore Øjne vel sølsomste Under: Opvækkelsen af en Død. Men man gør klogt i ikke at spekulere i Underet.

Kaj Munks religiøse Melodrama er ikke uden Spekulation, og derfor kan en Film over det Tekst vel heller ikke forventes at være det. Men det virker forstemt, da Filmen yderligere sætter dette spekulative Element i Relief. Pseudokristelig Grand Guignol er et særdeles uhyggeligt Fænomen. Og hvormod alt skal samle sig:

For mig at selske er det dybest set usikkert at flansse saaledes i Publikums Nerver, som det her sker, med en fiktiv provokerende nærgaende Oplevelse af netop en saadan Begivenhed, som næppe en halv Promilla af Publikum ved fuld Bevidsthed tror paa, men som Tilskuerven i Kraft af Filmens Magt, der iverigvis som Reklamens er underfuld, mod sin inderste Vilje tvinges til i Forevisningens Øjeblik at akceptere som en Kendsgerning.

Dreyer har med Fandens Vold og Magt villet demonstrere Guds Magt. Det maatte gaa galt.

Og nede paa Tilskuerens derpaa hulke de Smaa, som stirrer derpaa.

HENRIK JUUL HANSEN

dere. Han kan opkaste Spørgsmaalet, men han kan ikke trænge tilbuds i det, og ønsker til sidst at leve Livet, medens han er her paa Jorden. Han vil ud og skyde »End«.

Hvorfor har han da i »Ordet« medtaget en Opvækkelse? Jo, fordi det er den stærkeste Maade, han kan faa Mennesket til at tænke paa. — Opvækkelsen er et Billede paa Aandens Udødelighed. Hendes Aand lever videre i hendes Barn, og i alle de Mennesker, der paavirkes af hendes Liv og Død. (Instruktøren understreger dette i Filmen ved, at Moderens Dødsmaske ikke ændres, selv under Mandens Kærlighed). Faderen kan ogsaa se, hvorledes hans Hustrus gode Tanker og Gerninger spiter og sætter Fro, og siger derfor i fuld Overensstemmelse med Sandheden: »Dit Barn lever« og lidt senere siger han: »Jeg har faaet din Tro« — nemlig Troen paa, at det er den gode Gerning — udført af det enkelte Menneske — der fører Menneskeheden frem mod en bedre Verden.

Kaj Munk viser os saa, hvorledes det kan gaa i en saadan Verden: Gamle Uvenner (fjendtlige Pølligions) giver hinanden Haanden: Skrædderen giver sin Datter (hans største Kenodie) og Storbonden »mer: »Tak, det var saa godt« er en Handling udført af Mennesker, han før kastede Vrag paa. — (De forskellige Grupper i vort Samfund godt give hinanden Haanden og arbejde sammen mod et godt Maal). Og Skrædder og Storbonden siger i Munden paa hinanden: »Det er jo den gamle Gude. — (Næstekærlighedens Gud, som Menneskeheden mer eller mindre ubevidst drages imod, og som kommer til Orde gennem mange af de nulevende store og smaa Religioner, og for hvem tusindvis Aar er som en Dag, og som derfor før eller senere vil naa sit Maal: »Fred paa Jordene«).

Ja, det er de Tanker, jeg fik ud af det »Ordet« fantasistiske kort, læst af mig og af mange andre. Jørgen Dalsgaard Løgstrop.